

פרק ג: הביקור

הנסיעה מז'שוב לוולברום דרך קראקוב, מרחק של כ-200 ק"מ, ארכה כארבע שעות, בעיקר עקב הכבישים הלא כל כך משופרים של פולין. לאחר קראקוב הפכה הדרך לצרה ואיטית עוד יותר והתפתלה בין כפרים קטנים הפזורים לאורכה בנוף חקלאי פסטורלי. שלט דרכים שנקרה לפנינו הורה את כוון הנסיעה לוולברום ועורר בי התרגשות רבה.

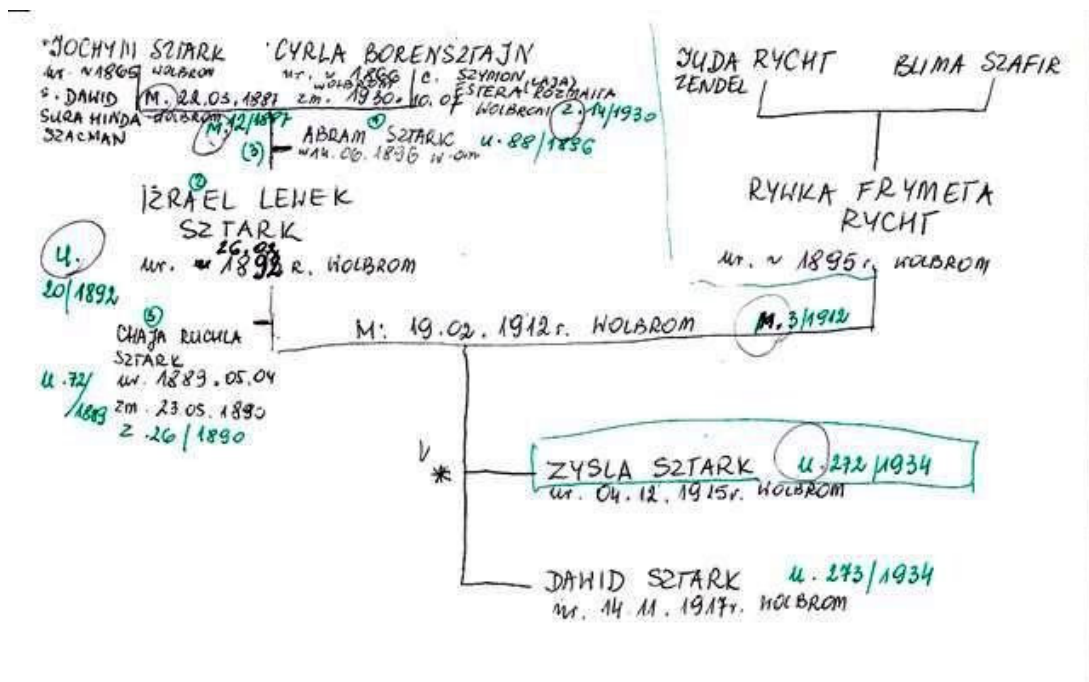
בדרך לוולברום

הגענו לוולברום בערך באחת בצהריים והחנינו את המכונית בכיכר העיירה בסמוך למשרד רישום האזרחים. במשרד המתינה לנו פקידה מאד אדיבה שערכה חיפוש מוקדם על משפחות צוויגנבוים ושטרק והכינה עבורי עץ משפחה שהכיל פרטים רבים והגיע אחרונית עד שני דורות לפני הורי. כל הרישומים על תאריכי לידה נישואין ופטירה כתובים בכתב יד בפולנית או ברוסית (תלוי בתקופה) ומרוכזים בספרי רישום שמגיעים אחרונית עד לשנת 1885.

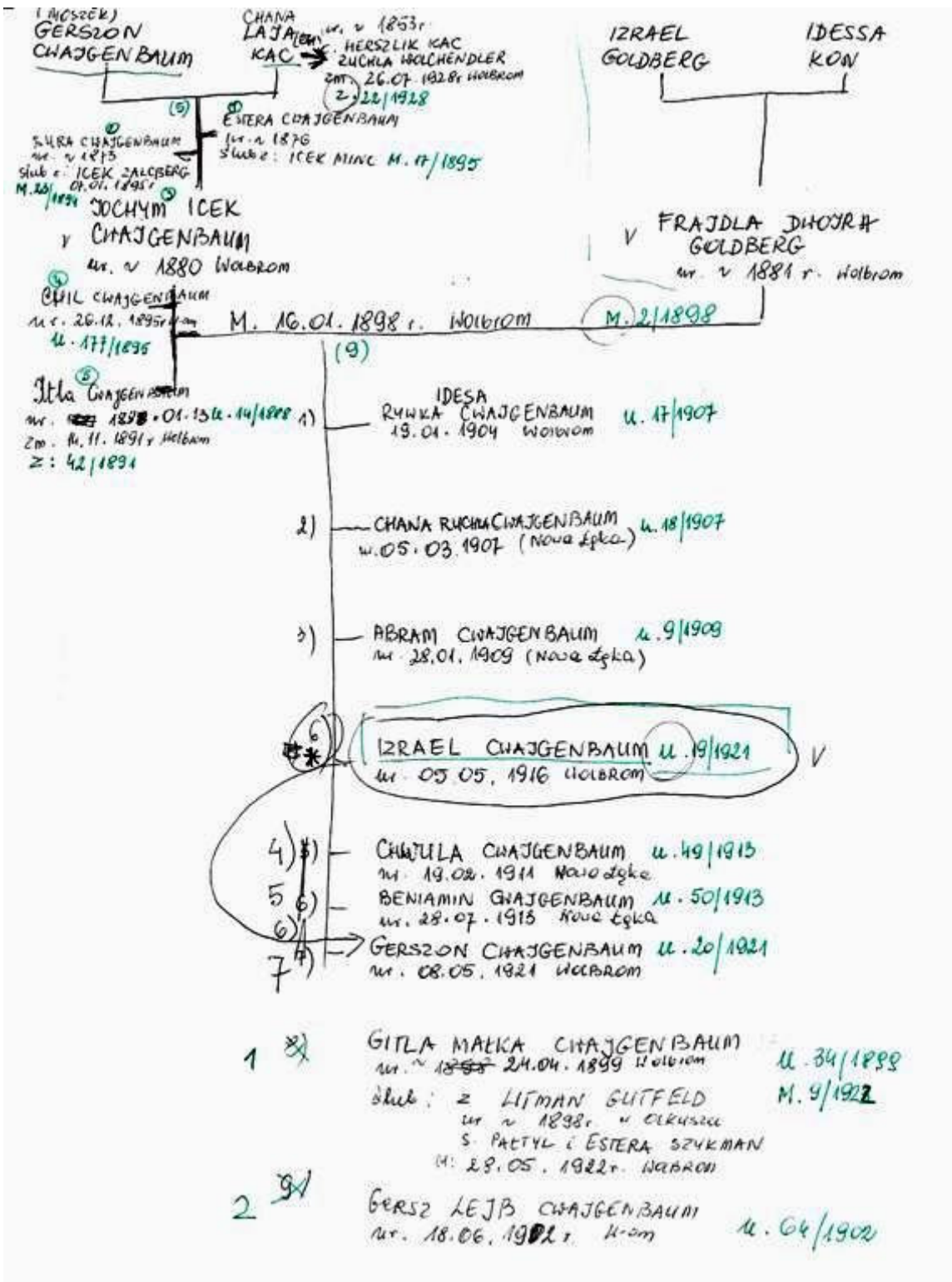

הפקידה וספרי הרישום העתיקים

הכנת עץ המשפחה הצריכה נבירה בהרבה ספרים וכנראה לקחה זמן רב להכנה שהחלה עוד מספר ימים לפני הגעתי לוולברום. עץ המשפחה הופרד לשני חלקים, אחד של משפחת אבי ואחד של משפחת אימי.

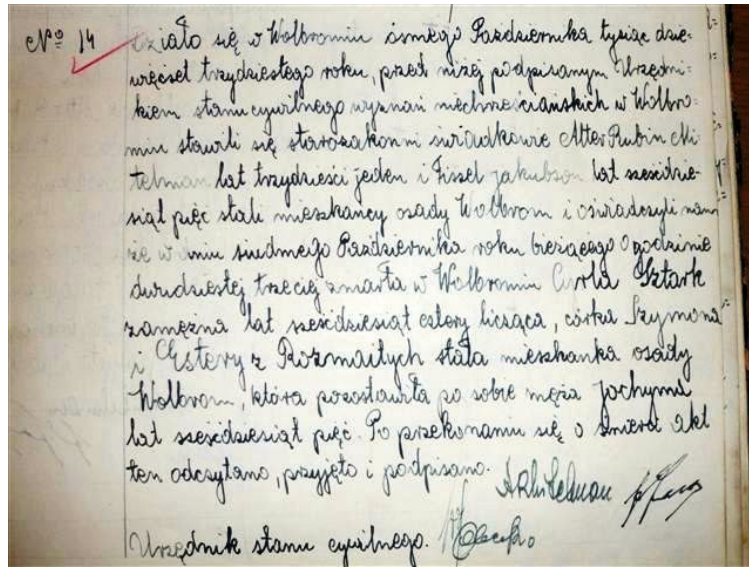
עץ המשפחה של אמא

עץ המשפחה של אבא

כל חלק כלל פרטים על אחים, הורים, דודים, סבים וסבתות הן של אבי והן של אימי. מכיוון שאין תעודות רשמיות מאותם זמנים, וכנראה גם לא היו, אלא רק דפים כתובים בכתב יד בספרים השונים, התבקשתי לציין אילו תעודות אני מעוניין שייכינו בשבילי. עבור הכנת תעודות אלו נגבה תשלום בהתאם לרמת הפירוט המבוקשת. ביקשתי שייכינו את התעודות המפורטות ביותר המעידות על לידה נישואין ופטירה

(במקרה שפרטים אלו מצויים) של הורי, הסבים והסבתות משני הצדדים, והסבים וסבתות רבא שלי גם כן משני הצדדים. נאמר לי לשוב למשרד כעבור כארבעים דקות שבמהלכן יסיימו את הכנת התעודות. השעה הייתה כבר שתיים ונכנסנו למסעדה סמוכה לאכול צהריים. פאבל הציע שנחפש תושבים מקומיים מבוגרים מספיק שאולי זוכרים את עסק המסחר בביצים של סבא וסבא רבא שלי ויוכלו לעזור באיתור הבית. בעלת המסעדה, שבעצמה איננה צעירה יותר, קיבלה הסבר על מטרת ביקורי, התבוננה בתמונות הבית שהבאתי עימי ובכתובת הרחוב שמסרנו לה והבטיחה לנסות לעזור. בינתיים חלפו ארבעים הדקות והשעה התקרבה לשלש שעה שבה נסגר המשרד. השארנו את בנו של פאבל להמשיך את סעודתו (הילד כבר היה ממש רעב) ומיהרנו לשוב למשרד לאסוף את התעודות. הפקידה האדיבה סיימה את הכנתן החתימה את כולן ואפשרה לי לצלם את הדפים המקוריים בספרי הרישום.

דוגמת דף רישום

הענקתי לפקידה ספר באנגלית המתאר את "ארצו של ישו" וזה ריגש אותה מאד. לבקשתה רשמתי לה הקדשה וגם היא העניקה לי ספרות על וולברום עם הקדשה ממנה. בנוסף סיפרה לנו על פרויקט מיוחד שביצעו שתי סטודנטיות במסגרת שיתוף פעולה פולני ישראלי שבמהלכו הכינו סרט תיעודי על וולברום כיום. קבלתי ממנה פרטי קשר לסטודנטית הפולנייה ואת פרטי הקשר שלה למקרה שבעתיד ארצה מידע נוסף על המשפחה ונפרדנו לשלום.

הפקידה עם הספר בידה. בשלט שעל הדלת מופיע שם המשרד

חזרנו למסעדה לסיים את הארוחה ושם כבר המתינו לנו בעל המסעדה ועוד חברה של הבעלים. בעל המסעדה היה אסיר במחנה אושוויץ בתקופת המלחמה וזכר את עסקי סחר הביצים ושיטת השימור שלהן בסיד. אלא מה, הסתבר שבולברום עסקו תושבים נוספים בשימור ביצים בבריכות סיד ושיטה זו לא הייתה ייחודית למשפחת צוויגנבוים.

במסעדה עם בעלת המסעדה (עומדת ליד בנו של פרופסור פאבל) לידה החברה ובשולחן הסמוך יושב בעלה

בעלי המסעדה הסבירו לנו כיצד להגיע אל הבית אותו זיהו בתמונות שהראיתי להם. לפני פרידה הביאו ספר אורחים כדי שאחתום בו. הם הראו לי את חתימתו של פרופ' שבה וייס (מי שהיה שגריר ישראל בפולין) שפולנים רבים מכירים ומוקירים ומאד התגאו בכך שביקר בוולברום וסעד אצלם. תוך עיון בחתימות האחרות מצאתי לא מעט שהיו כתובות בעברית ולהפתעתי גם את זו של משפחת דב פרומר. דב פרומר התגורר בקרית שמואל והיה קרוב משפחה מדרגה כלשהי שמעולם לא ידעתי מהי. החיפאים אולי זוכרים אותו בזכות העסק בבעלותו לסחר במדליות ומטבעות של החברה הממשלתית אותו החזיק בחנות ברח' הרצל קרוב לרח' הנביאים וכן ברח' יפו בעיר התחתית. חתמתי גם אני בספר האורחים, הצטלמנו עם בעלי המסעדה (תמונה במסעדה) ויצאנו למצוא את הבית המפורסם.

תמונת הבית מכוון רחוב בוצ'נה. בחזית התמונה נראה ברוז שאיבה (עטוף בניילון) מבאר מים שהיתה בשימוש לפני הכנסת מים זורמים אל הבית

אל הבית שנמצא ברחוב הראשי (Zwirki i Wigury) במס' 23 צפונית וקרוב לכיכר (Rynek) היה קל מאד להגיע ולזהות על פי התמונות שהיו לי. הבית מוקף בחצר גדולה שבה מצויים עוד שני מבנים עליהם אספר בהמשך. זהו בית מלבני פינתי שאחת מצלעותיו הארוכות מקבילה לרחוב בוצ'נה (Boczna), הרחוב אותו זיהיתי עם בני לפני הנסיעה בשלט שנראה לנו בתמונה שצלמה בת דודי דליה. התברר שהשם שבשלט למעשה אינו הכתובת הנכונה. הכניסה אל החצר הנה דרך השער שמצוי ברחוב הראשי בהמשך לצלע הקצרה של הבניין (בצדה הימני של התמונה) שעל הקיר שלה הופיע המספר 23. כאשר הגענו לשער הופיע בריצה מצדו הפנימי כלב תוקפני שפתח בנביחות עזות. צלצלנו בפעמון וכעבור זמן מה הופיע אדם מבוגר מאד וכבד שמיעה שהתברר כבעל הבית. פאבל הסביר לו את הרקע לביקור שלי ונראה היה לי שהוא אינו מרוצה. שאל לשם המשפחה של משפחתי וטען שאינו מכיר בעלים קודמים בשם הזה ואנו כנראה טועים בבית. הסברתי שסבי עזב את הבית ב 1934, שנת עלייתו לפלסטינה, וייתכן בהחלט שהבית, לאחר עזיבת הסבא, היה בבעלות של משפחה אחרת. בסופו של דבר ניאות לפתוח לנו את השער והזמין אותנו לשבת איתו על ספסל בחצר (לא בתוך הבית כמובן). בינתיים הצטרפה גם אשתו לשיחה והבנו ששניהם בשנות התשעים לחייהם וגרים בבית משנת 1960. החצר היא ריבועית ומוקפת משלשה צדדים (דרום מערב וצפון) במבנים ארוכים שסוגרים עליה. משמאל (דרום) לשער הכניסה מצוי בית המגורים. ממול לשער (מערב) נמצא מבנה מלבני נוסף שלטענת הבעלים הנוכחיים שימש כמוסך למכוניות וכיום אינו בשימוש. מימין (צפון) לשער הכניסה מצוי עוד מבנה מלבני מקביל לבית המגורים שגם הוא אינו בשימוש וכפי שסיפרו לנו הבעלים שימש למגוריהן של מספר משפחות לפני שכל הקומפלקס נרכש על ידם. בעזרתו של פאבל סיפרתי על משפחת אבי, על הסיפורים ששמעתי על הבית ועל תקוותי העזה לראות את המרתף עם בריכות הסיד. שני הזקנים, ובמיוחד האישה, סרבו בנימוס לבקשתי להציץ במרתף. הם סיפרו שאין בו שום בריכות ושרצפתו הנה סתם אדמה. בזמנו לאחר המלחמה נפוצה שמועה בין הפולנים שבבית התגורר יהודי אמיד ואולי חבוי בו אוצר. עקב כך נחפר המרתף ביסודיות וכל מה שהיה בו הוצא ממנו. הזקן שאל אותי ספק בלגלוג ספק ברצינות אם לי ידועים אולי יותר פרטים ובכוונתי לנסות ולמצוא את האוצר הנעלם. ניסיתי לרכך את ליבם והצעתי להם מתנה שהבאתי למקרה הזה. צלב מעץ זית שמחוררת בו דמות של ישו והוא נתון באריזה המתארת שיוצר מעץ שגדל בארץ הקודש. האישה ניסתה לדחות את המחווה הזו עוד לפני שידעה מה מצוי בשקית שמסרת לי לה. נדמה היה לי שהבינה את הניגוד שבין התנהגותם החשדנית והמסויגת לבין מחוות הרצון הטוב מצדי ולא רצתה להרגיש מחויבת. לבסוף לאחר שהסכימה לפתוח את השקית ולהראות לבעלה את הצלב (הפולנים ברובם קתולים אדוקים) התרצו וקיבלו את השי.

עם בעלי הבית בחצר לאחר שקבלו את הצלב שמחזיק הזקן בידו. ברקע נראה המבנה הצפוני

האווירה התחממה מעט ובני הזוג החלו לדבר ביתר חופשיות. הם ידעו לספר שלאחר המלחמה בין השנים 1945 עד 1950 החזיקו בבית מספר אחים בני משפחת לסמן ששרדו את מחנות הריכוז. לשמע הסיפור הזה הרגשתי שעורי מצטמרר. גרושתי ואם ילדי הנה בת למשפחת לסמן מוולברום והייתה קרבה בין

משפחה זו למשפחת צוויגנבוים. אביה של גרושתי, שעל שמו נקרא בננו, ושני אחיו שרדו את מחנות ההשמדה. למרות שאין וודאות שהם אלו שהחזיקו בבית האפשרות של צירוף המקרים שבסיפור הדהימה אותי. זוג הזקנים סיפר שיש להם שתי בנות רופאות ושאחת מהן נוסעת בתוקף מקצועה למדינות שונות בעולם ואף ביקרה בישראל. מסרתי לזקנים את כרטיס הביקור שלי ובקשתי שבנותיהם ייצרו איתי קשר ואשמח לארח אותן בארץ. ביקשתי רשות לצלם את החצר והמבנים שבתוכה והרשות ניתנה לי. במיוחד הרשים אותי עץ גדול מאד שאולי ניטע בה על ידי סבא או הסבא רבא.

העץ שאולי ניטע בחצר על ידי סבא או הסבא רבא. מימין לעץ שער כניסה למכוניות שהיו מגיעות מהרחוב הראשי אל המוסך במבנה שסוגר על החצר ממערב

לקראת סיום הביקור עלה בדעתי רעיון כיצד להיכנס אל הבית על אף הכול ואפילו לשם הצצה קצרה בלבד. שאלתי אם אפשר להשתמש בשירותים ונעניתי בחיוב. הלב פעם בהתרגשות כשפתחו בפני את דלת הכניסה ואפשרו לי להיכנס הביתה.

דלת הכניסה אל תוך הבית. בקצה השביל נראה שער הכניסה מהרחוב הראשי

השירותים מצויים בסמוך לכניסה כך שהרבה מפנים הבית לא יכולתי לראות ובאמת רק יכולתי להעיף מבט חטוף אל אחד חדרים שחלוננו פונה אל הרחוב הראשי. הבית די דל ומיושן וגם רמת הניקיון לא משהו. בכל זאת בהיותי לבד בחדר השירותים בוחן בהתרגשות ותשומת לב כל פריט שנמצא בו: אמבטיה, כיור, אסלה ומספר ארונות ומדפים עמוסים יכולתי לדמיין את אבותיי משתמשים באותו חדר למרות שבזמנם לא היו בו מים זורמים. באר המים נמצאה לפי דברי הבעלים ברח' בוצ'נה (ברז השאיבה נראה עטוף בניילון בתמונת הבית מכוון רחוב בוצ'נה שלמעלה) שכמובן בימים ההם לא היה סלול כלל. גם הכביש הראשי שהתנועה בו כיום די סואנת היה בסך הכול דרך עפר שכלי הרכב היחידים שחלפו בה היו כרכרות רתומות לסוסים. שער הכניסה לחצר, שכאמור פונה לאותו כביש ראשי, היה לפי הסיפורים של בני משפחתי מקום מושבה המועדף של הסבתא רבא שלי. זו הייתה בוחנת את העוברים ושבים, חוקרת אותם בשאלותיה ומשיאה עצות לכל דבר ועניין. השתהיתי בשירותים ככל האפשר מתייחד עם זכר אבותיי ומרגיש שהגעתי לשיא הביקור בוולברום בתוך הבית הנכסף.

נפרדנו בידידות מבעלי הבית ויצאנו לחפש את בית הכנסת שלדבריהם היה קיים בקרבת מקום אך משמש עתה למבנה תעשייתי או מחסן כלשהו. אל המבנה הגענו די מהר אך פרט לחלונות מקומרים לא נראה לי כל זכר לבית כנסת. שאלנו שכן מזדמן אם ידוע לו על בית כנסת שהיה במבנה. הוא טען שלמיטב ידיעתו בית הכנסת, אשר נהרס בינתיים, עמד במגרש ריק ומרוצף שמצוי עד היום בסמוך למבנה. כמו כן הזמין אותנו לבית דירות סמוך בו הוא מתגורר. באותו בית לדבריו חיה אלמנה מאד מבוגרת שאולי תזכור יותר פרטים. הבית היה מיושן מאד והדירות שבו דלות וקטנות (רוב הבתים שבקרבת הכיכר מאד עתיקים).

מבנה "בית הכנסת" עם חלונות מקומרים. המגרש המרוצף נמצא משמאל לעץ הנראה ברקע התמונה

נכנסנו עם השכן לדירת הקשישה שאכן הייתה מאד מבוגרת אך זו לא זכרה מאומה. חזרנו אל הכיכר על מנת שאוכל לצלם אותה והמבנים שסביבה כולל הכנסייה ועוד מבני ציבור שונים. בתוך הכיכר מצויה משאבת מים ידנית עתיקה וחלפה במוחי המחשבה שגם אבותיי השתמשו בה.

המשאבה שבכיכר העיירה. לידה נראה פיזטר בנו של פרופסור פאבל

שעת הערב המאוחרת דחקה ושמנו פעמינו ליציאה מהעיר בדרך לקראקוב בה הייתי אמור ללון בלילה.